

N:o 76.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen om anslag till nybyggnader m. m. för kustartilleriets inqvartering å det s. k. Nya varfvet vid Göteborg; gifven Stockholms slott den 22 mars 1901.

Under åberopande af bilagda utdrag af protokollet öfver sjöförsvarsärenden för denna dag vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att till nybyggnader m. m. för kustartilleriets inqvartering å det s. k. Nya varfvet vid Göteborg bevilja ett anslag af 350,000 kronor och deraf på extra stat för år 1902 anvisa 175,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Gerh. Dyrssen.

*Utdrag af protokollet öfver sjöförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 22 mars 1901.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern friherre VON OTTER,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: WIKBLAD,
ANERSTEDT,
herr VON KRUSENSTJERNA,
grefve WACHTMEISTER,
CLAËSON,
DYRSSEN,
CRUSEBJÖRN,
ODELBERG,
HUSBERG.

Departementschefen, statsrådet Dyrssen anförde i underdånighet:
»Då jag den 11 sistlidne januari gjorde underdånig hemställan
om äskande af anslag till nybyggnader för kustartilleriets förläggning
m. m., anförde jag, att kustartillerikomitén vid beräkningen af erfor-
derliga till- och nybyggnader för kustartilleriets förläggning i fredstid
samt för minförsvarets ordnande och inqvarteringen vid mobilisering
förutsatt, att lokaler skulle blifva tillgängliga för förläggning af fortet
Elfsborgs personal och materiel i redan befintligt etablissement, nemli-

gen det s. k. Nya varfvet vid Göteborg, hvilket för närvarande är upplåtet åt fångvårdsstyrelsen; men anmälde jag tillika, att jag då ej var i tillfälle att till Kongl. Maj:ts pröfning framlägga frågan om Nya varfvets tagande i anspråk för kustartilleriets förläggning.

Sedan denna fråga numera vunnit erforderlig utredning, anhåller jag att få inför Eders Kongl. Maj:t anmäla densamma.

I sitt den 16 november 1900 afgifna underdåniga betänkande anförde kustartillerikomitén i förevarande ämne, bland annat, följande.

Flottan egde å södra elfstranden vid Göteborg ett betydande etablissement, det s. k. Nya varfvet, hvilket hade förutsättningar att i särdeles hög grad lämpa sig såsom förläggningsplats för fortet Elfsborgs personal och materiel.

Nya varfvet vore beläget mellan Göteborg och fortet, temligen nära det senare, men dock fullständigt undandraget insyn från sjösidan. Elfven bildade vid Nya varfvet en vik, som inneslöt af en vågbrytare, hvarigenom erhållits en för sjögång fullt skyddad hamn, inom hvilken tillräcklig plats funnes för minpositionens alla fartyg och båtar. Stort kajutrymme funnes i hamnen.

Etablissementet innehölle stora och väl underhållna byggnader, lämpliga att inredas till såväl kaserner som förrådshus m. m., samt omfattade i öfrigt ett anseeligt område med äfven annan strand längs elfven än den vid nyssnämnda hamn belägna.

I samband med indragning af flottans depot i Göteborg hade emellertid Kongl. Maj:t enligt nådigt bref den 14 december 1869 funnit godt att, då erforderligt utrymme saknades i dåvarande fängelselokaler, medgifva, att Nya varfvet finge tills vidare användas till afhjelpande af detta behof, dock utan att större kostnader för sådant ändamål användes än som för ett provisoriskt begagnande vore oundvikliga. Varfvets öfverlemnande till fångvårdsstyrelsen egde rum på vissa af förvaltningen af sjöärendena föreslagna villkor, hvaribland äfven förekom, att, derest behof af de upplåtna lägenheterna eller någon del deraf för sjöförsvaret framdeles uppstode, desamma då skulle, efter ett års uppsägning af fångvårdsstyrelsen återlemnas.

Då flottans rätt att efter ett års uppsägning återfå dispositionsrätten till hela detta etablissement sålunda vore obestridlig, och då nu för sjöförsvarets räkning erfordrades ett större etablissement i närheten af Elfsborg, och ingen plats enligt komiténs åsigt lämpade sig därför i samma grad som Nya varfvet, samt då slutligen de kostnader, som uppförande af ett nytt etablissement för kustartilleriet skulle medföra, vore ganska betydliga, ansåge komitén sig böra tillråda, att flottan begagn-

nade sig af sin tillförsäkrade rättighet att återtaga hela etablissemmentet å Nya varfvet, och komitén hade till följd häraf vid uppgörande af kostnadsberäkningar för förläggning af kustartilleriets personal och materiel för fortet Elfsborg antagit, att sagda etablissemment kunde för ändamålet disponeras.

Fångvårdsstyrelsen hade hittills för egen räkning endast använt en del af det rikliga utrymmet å Nya varfvet samt utarrenderat återstoden.

Ehuruväl icke heller kustartilleriet behöfde disponera mera än en del af dervarande utrymme, ansåge komitén det likväl icke böra sättas i fråga att endast uppsäga fångvårdsstyrelsen från en del af området, då nemligen fångvårdsstyrelsen för egen räkning disponerade just den del af etablissemmentet, som på grund af befintliga byggnader och sitt läge vid hamnen vore den för kustartilleriet enda lämpliga.

Redan i skrifvelse den 6 juli 1900 anmälde komitén sina åsikter i denna fråga; och infordrades med anledning deraf fångvårdsstyrelsens utlåtande i ämnet.

Sådant utlåtande afgafs den 16 sistlidne november af fångvårdsstyrelsen, som dervid anförde, bland annat, följande.

I underdånig skrifvelse den 28 september 1869 anmälde styrelsen, hurusom ett högt fångantal i de centrala straffanstalterna å Långholmen, i Malmö och i Carlskrona med nödvändighet kräfde ökad fängelseutrymme, och hemställde, enär hvarken fästningstornet Kronan i Göteborg eller någon annan af de till straffångelser tillförene begagnade men utrymda lägenheter motsvarade det förevarande behovet eller skulle utan större kostnad kunna göras därför användbara, huruvida icke, för den händelse Nya varfvet vid Göteborg dåmera kunde för flottans behof undvaras, Kongl. Maj:t täcktes medgifva, att detsamma, som vore för ändamålet särdeles lämpligt, finge med tillhörande jord för fångvårdens räkning så fort ske kunde upplåtas, dock under vilkor, att, derest behof af denna statens lägenhet skulle för flottan åter uppstå, densamma inom viss lämplig tid blefve af fångvården återställd.

Vid ärendets föredragning den 14 december 1869 anbefaldes fångvårdsstyrelsen att låta uppgöra och till Kongl. Maj:t inkomma med plan och kostnadsförslag till Nya varfvets fullständiga anordnande till ett straffarbetsfängelse jemte beräkning af kostnaderna för dess förvaltning och bevakning, hvaremellertid jemväl, då erforderligt utrymme saknades i dåvarande fängelselokaler, af Kongl. Maj:t medgafs, att Nya varfvet finge tills vidare användas till afhjelpande af detta behof, dock utan att större kostnader för sådant ändamål användes, än som för ett provisoriskt begagnande vore oundvikliga, och under vilkor, bland annat,

att, derest behof af de upplåtna lägenheterna eller någon del deraf för sjöförsvaret framdeles uppstode, desamma då skulle, efter ett års uppsägning, af fängvårdsstyrelsen återlemnas. Kongl. Maj:t medgaf der-
efter, på framställning af fängvårdsstyrelsen, genom nådiga brevet den 27 juli 1870, att kostnaderna för inredande af provisionelt fängelse inom Nya varfvet finge med ett belopp af 13,200 riksdaler af fängvårdens förslagsanslag bestridas.

Jemlikt föreläggande hade fängvårdsstyrelsen redan den 3 juni 1870 till Kongl. Maj:t inkommit med fullständigt förslag till anläggande af ett straffarbetsfängelse inom Nya varfvet, af hvilket framgick, att omkring 400 straffångar ansågos der kunna inrymmas och att erforderliga arbetslokaler, sjukrum, bostäder för förvaltnings- och bevakningspersonal, kyrka m. m. redan förefunnos, hvadan hela kostnaden för varfvet anordnande till fängelse blott bestege sig till 67,800 riksdaler, dock att, derest det, såsom styrelsen ansåge önskeligast, försåges med sofceller af trä, kostnadsbeloppet komme att stiga till 110,000 riksdaler.

Med bifall till härom aflåten nådig proposition stälde 1871 års Riksdag sistnämnda summa till Kongl. Maj:ts förfogande för ändamålet.

Rikets fängvårdssystem var ännu vid denna tid så ordnad, att ådömdt straffarbete intill två år och derunder aftjänades i enrum i läns- och kronocellfängelserna, men allt straffarbete öfver två år i gemensamhet vid de centrala fängvårdsanstalterna.

Sedan emellertid i nådiga förordningen den 30 maj 1873 blifvit stadgad, att fångarna före utträdet i gemensamheten skulle under vissa månaders tid hållas i enrum, bestämdes genom nådiga brevet den 17 oktober samma år, att utöfver inredningen af 236 celler i varfsbyggnaden ett för sagda ändamål afsedt särskildt dagcellfängelse af sten skulle för en kostnad af 43,200 riksdaler å Nya varfvet uppföras, inrymmande 51 celler; och skulle denna kostnad med 36,920 riksdaler utgå af det ofvan berörda, vid 1871 års riksdag beviljade anslaget och det öfriga beloppet 6,280 riksdaler af andra tillgängliga medel.

Genom detta beslut ansåge fängvårdsstyrelsen det vara vitsordadt, att man ej längre ansåg Nya varfvet upplåtelse för fängvårdsändamål så provisorisk som från början varit meningen. Det fastknöt denna plats vid fängvården på ett helt annat sätt, än som kunde anses hafva skett genom ditflyttandet af ett antal gemensamhetsfångar, hvilka fängvårdsstyrelsen efter ett års förutgången uppsägning bort lika lätt kunna till andra gemensamhetslogementen här eller der öfverflytta.

Men fängvårdsreformen fortskred vidare, och i lagen den 29 juli 1892 bestämdes, att straffarbete på fyra år eller derunder skulle med viss afkortning verkställas i cell.

Detta beslut återverkade oundvikligt på anordningarna inom fängelserna. Celler, hvilka afsetts för fängförvar den korta tid, som genom förberörda 1873 års nådiga förordning stadgats, kunde icke alla anses lämpliga, då en strafft看 af ända till tre år skulle i dem aftjenas; och då rikets fängvårdssystem nu blifvit i öfvervägande mån ett cellstraffsystem, erfordrades därför ock ett ökad cellantal för verkställighet af nu ifrågakommande längre strafftider, under det att i följd af den minskning, som måste inträda i gemensamhetsfångarnas antal, de för dessa afsedda nattcellerna i centralfängelserna borde i motsvarande mån blifva öfverflödiga.

Intet af rikets fängelser erbjöd så många möjligheter för omformande efter nu inträdda förhållanden som Nya varfvet. Nära ett fjerdedels sekel hade det vid sagda tid tillhört fängvården och under alla dessa år hade intet kraf på dess återlemnande till sjöförsvaret afhörts. Fängvårdsstyrelsen ingick därför den 14 december 1894 till Eders Kongl. Maj:t med underdånigt förslag till de åtgärder, hvilka kräfdes för fängvårdsreformens praktiska genomförande i angifna afseenden, dervid särskildt betonades såsom synnerligen angeläget, att centralfängelset å Nya varfvet allt fortfarande bibehölles jemväl för det dermed afsedda särskilda ändamål, som i Kongl. Maj:ts nådiga proposition till 1871 års Riksdag angifvits, i följd hvaraf det äfven hädaneftre skulle användas såsom förvaringsplats för gemensamhetsfångar, som blifvit dömda för icke vanärande brott, ej heller förut för sådant brott undergått bestraffning, äfvensom för dem, för hvilka till följd af föregående lefnadsomständigheter och vanor gemenskap med gröfre förbrytare skulle i högre grad öka straffets tyngd. Men allra viktigast vore att i detta fängelse bereda tillgång till nödigt antal större celler för längre tids enrumsfångar. I de flesta fall utgjorde centralfängelsecellernas kubikinnehåll från 18 till 22 kubikmeter; men då erfarenheten gifvit vid handen, att för fångar, hvilka skulle intill tre år hållas i cell, cellens kubikinnehåll borde vara omkring 30 kubikmeter, ansåge styrelsen, att ett antal af åtminstone 120 större dagceller borde i centralfängelset å Nya varfvet anordnas för ifrågavarande ändamål; och läte sig detta ock göra i enlighet med dervid öfverlemnade ritningar för en beräknad och af de genomgripande ändringsarbetena betingad kostnad af 180,000 kronor, ehuru, såsom sedermera visade sig, detta belopp i följd af stigande priser icke blef fullt till-

räckligt. I det ombygda fängelset skulle derefter finnas 171 dag- och nattceller, 116 nattceller, 40 arbetsceller samt dessutom nödiga arbetsrum för gemensamhetsfångar, sjukceller och mottagningsceller.

Till Riksdagen afläts den 29 januari 1895 proposition om beredande af medel för utförande af de utaf fängvårdsstyrelsen föreslagna arbetena; och blef denna proposition af Riksdagen bifallen.

För fängvårdsstyrelsen hade väl detta Eders Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma bestämmande måst te sig såsom ett tydligt frångående af det under så helt olika förhållanden tjugofem år tidigare stadgade villkoret om Nya varfvets återställande efter ett års uppsägning, då nemligen med ett sådant villkor svårligen läte sig förena ett beslut, hvarigenom den gamla sjöförvarsdepoten förvandlats till rikets enda, efter nu gällande fängvårdslagstiftning fullt tillfredsställande centrala straffängelse, med hvars uppsägande den betänkligaste lucka skulle för rikets fängvård komma att uppstå. Men för styrelsen måste dock vara fullkomligt tydligt, att, derest åtgärder för rikets försvar skulle kräva ett återlemnande till sjöförsvaret af dess forna depot, styrelsen icke af sina, i jämförelse härmed underordnade intressen kunde finna något bestridande af sagda fordran vara i minsta mån rättfärdigadt. Under nämnda förutsättning och alldeles oberoende af den betydelse det anförda villkoret om viss tids uppsägningsrätt mot fängvården numera kunde anses ega, funne sig styrelsen således böra med all beredvillighet tillse, hvilka åtgärder kunde från fängvårdens sida vara att vidtaga för tillmötesgående af nämnda fordran.

Om styrelsen härvid borde känna sig förpliktad att främst fästa sig vid den möjlighet, som skulle innebära minsta kostnaden för statsverket, kunde styrelsen icke undgå att erinra om hvad kustartillerikomitén anført derom, att endast en del af Nya varfvets område skulle för sjöförsvarets egen räkning nu erfordras. Af sagda område använde fängvården heller icke allt. Fråga kunde således uppstå, om det icke vore möjligt att dela Nya varfvets område så, att försvaret och fängvården dervid kunde få hvar sitt intresse behörigen tillgodosedt.

De delar af Nya varfvet, som, med fängelsets bibehållande, utan olägenhet skulle kunna af fängvården återlemnas, utgjordes af den till kronoskattehemmanet Skår eller Påfvelund hörande, å en styrelsens utlåtande bifogad karta med röd färg utmärkta jord, för närvarande med ett års ömsesidig uppsägning utarrenderad från den 14 mars 1899, samt af det med samma färg utmärkta kaj- och magasinområdet utefter stranden. Detta senare omfattade bland annat dels två mycket stora, till firman Strömman & Larsson i Göteborg på ett år från den

1 juli 1900 utarrenderade s. k. galerskjul samt en större förrådsbyggnad af sten, utarrenderad till firman Gadus fabriker mot ett års ömsesidig uppsägning, dels ock hela kajutrymmet inom vågbrytaren med undantag af den jämförelsevis obetydliga del, som behöfdes för fängelsets egna transporter.

Det syntes vara utom all fråga, att hemmanet Påfvelund erbjöde fullt tillräckligt utrymme såväl för erforderliga kasernbyggnader för artilleriförsvarets och minförsvarets personal som för erforderlig exercisplats. Såsom af kartan framginge, komme denna mark heller icke att gränsa till fängelsets egentliga område, utan till det af fängelsets bostadsbyggnader upptagna, hvilket vore tillräckligt vidsträckt att i det närmaste aflägsna alla olägenheter af grannskapet, på samma gång som två å kartan med röd färg angifna vägar skulle sätta kasernområdet i bekväm förbindelse med kajområdet.

Detta senare, redan nu af betydlig utsträckning, kunde till följd af läget och naturförhållandena med största lätthet förstöras. Material till utfyllning af de bakom den forna skansen belägna, något vattensjuka delarna funnes i det bredvid liggande höga berget. Galerskjulen och Gadus fabriksbyggnad erbjöde ett högst betydligt magasinstrymme; och syntes grannskapet mellan fängelset och kajområdet, på detta sätt ordnadt, icke böra vålla fängelset — och sålunda ännu mindre kajområdet — olägenhet, då någon sådan icke bemärkts under de år, nämnda kaj- och magasinområde varit af fängvården uthyrdt till upplagsplatser för enskilda firmor.

För återlemnandet af berörda delar erfordrades icke andra åtgärder, än att den vestligaste delen af fängselängan, hvilken nu begagnades till smedja, nedrefves till beredande af nedfartsväg för minförsvaret samt att nödiga hägnader uppsattes till afstängande af fängelsets blifvande kajområde från det öfriga.

Skulle Eders Kongl. Maj:t finna, att den af komitén väckt frågan om Nya varfvets återlemnande till sjöförsvaret kunde på detta sätt vinna en tillfredsställande lösning, blefve deraf en följd, att fångvårdsstyrelsen fortfarande skulle kunna vidhålla sitt i underdånig skrifvelse den 17 mars 1899 framlagda förslag om eventuell indragning af centralfängelset i Malmö.

Funne åter Eders Kongl. Maj:t nödigt, att hela Nya varfvets område återställdes till sjöförsvaret, komme fångvårdens behof att gestalta sig vida mer omfattande.

Fångvårdsstyrelsen, lemnar, till ådagaläggande häraf en utredning grundad å kostnadsberäkningar, fogade till dess skrifvelse, rörande de

byggnadsarbeten, som skulle blifva erforderliga, derest det nuvarande centralfängelset å Nya varfvet icke vidare skulle komma att användas för fångvårdsändamål. Af denna utredning framgår, att, enligt fångvårdsstyrelsens åsigt, för ändamålet skulle, under nämnda förutsättning, erfordras en statsutgift af omkring 1,535,000 kronor. Denna utgift skulle visserligen i någon mån motvägas af en minskning i vissa administrationskostnader; men denna minskning skulle enligt styrelsens antagande icke kunna inträda förr, än en afsevärd tid förflutit från de föreslagna byggnadsarbetenas fullbordande, då flertalet befattningshafvare vid de särskilda centralfängelserna icke vore skyldiga att underkasta sig förflyttning, och följaktligen, i händelse af indragning utaf ett eller flera af dessa fängelser, den der anställda personal, som ej vore villig underkasta sig förflyttning, måste pensioneras.

Sedan jag i ärendet meddelat mig med statsrådet och chefen för justitiedepartementet, ansåg jag mig böra, med anledning af hvad fångvårdsstyrelsen anfört, låta närmare undersöka, huruvida icke genom en sådan delning af ifrågavarande område, att fängelsebyggnaderna finge fortfarande för sitt nuvarande ändamål användas och nya byggnader å området uppfördes för kustartilleriets förläggning, en afsevärd besparing för statsverket skulle kunna göras, utan att kustartilleriets inqvarteringsbehof blefve på ett mindre tillfredsställande sätt tillgodoseadt.

I sådant syfte blef, på min derom gjorda framställning, öfverstelöjtnanten vid fortifikationen L. W:son Munthe, hvilken i egenskap af ledamot deltagit i kustartillerikomiténs arbeten, beordrad att afresa till Göteborg för att, i enlighet med af mig lemnade föreskrifter, på platsen verkställa undersökning.

Vid denna undersökning hade öfverstelöjtnant Munthe att undersöka lämpligheten deraf, att delningen verkställdes på det sätt, att fångvården behölle det nuvarande fängelseområdet samt hvad derutöfver för bevakningspersonalens inqvartering kunde erfordras, men återstoden af Nya varfvet, hvari bland annat inginge hamnområdet, återlemnades till sjöförsvaret, och skulle dervid särskildt utredas, *dels* huru gränsen mellan de båda områdena borde dragas, *dels* hvilka nybyggnader m. fl. anordningar, som för inqvartering af kustartilleri inom det sjöförsvaret tilldelade området skulle blifva behöfliga, *dels* ock de för dessa nybyggnader m. m. erforderliga kostnader.

I det yttrande, som öfverstelöjtnanten Munthe afgifvit öfver den verkställda undersökningen, anföres följande.

Hvad först *områdets delning* beträffade, så borde uppenbarligen hela hamnområdet med derå varande byggnader, såsom obehöfligt för fångvården men oundgängligt för kustartilleriet, återlemnas till sjöförsvaret, hvarvid dock borde tillses, att fångvården inom sitt område egde något tillträde till vattnet.

Då emellertid hamnområdet, såsom afsedt för annat ändamål, ej borde belamras med byggnader för kustartilleriets inqvartering, hvartill den öppna delen af detta område för öfrigt vore alldeles för knapp eller ock på annat sätt alldeles olämplig, så måste annat för nämnda inqvarterings tillgodoseende lämpligt beläget och tillräckligt stort område tilldelas kustartilleridetaschementet. Den del af Nya varfvet, som låge vester om de byggnader, hvilka å en yttrandet bifogad karta öfver varfsområdet betecknats med 10—15 och 23, syntes vara det område, som företrädesvis borde härför tagas i anspråk. Inom denna del af Nya varfvet funnes nemligen lämpliga och på lagom afstånd från hamnområdet liggande platser för kasernbyggnad och öfningslokal, hvarjemte inom derstädes redan nu befintliga och i allmänhet i ganska godt stånd varande byggnader det befäl och underbefäl, som året om skulle vara förlagdt å Nya varfvet, kunde inrymmas. Visserligen skulle fångvården genom det ifrågavarande områdets återlemnande till sjöförsvaret förlora bostäder för en ogift och fem gifta vaktkonstaplar, som nu vore inqvarterade i 4 inom detta område liggande, kronan tillhörande hus; men bostäder för dessa konstaplar syntes kunna beredas i något eller några af de många hus, som skulle stå fångvården åter.

Emellertid stode nu ifrågavarande område ej i någon som helst förbindelse med hamnområdet, ty icke ens öfver berget i norr ledde någon gångbar stig. Att anlägga ordentlig väg öfver detta höga och branta berg syntes dock ej kunna komma i fråga, utan syntes förbindelsen lämpligen kunna beredas genom att, såsom redan för en del år sedan varit på tal, rifva några meter af vestra fängelselängans vestligaste del.

Hvarken det söderut liggande hemmanet Påfvelund eller området öster om stora vägen syntes vara på något sätt behöfligt för fångvården, hvaremot kustartilleriet der kunde anordna exercisplats och möjligen äfven målskjutningsbana. Följaktligen borde dessa områden i sin helhet jemte de till hemmanet hörande arrendatorsbyggnader återlemnas till sjöförsvaret.

Deremot borde den del af östra området, som gränsade intill sjelfva fängelsebyggnaderna, få behållas af fångvården.

Hvad slutligen beträffade den anstalt för yngre tvångsarbetsfångar, som nu vore inrymd i f. d. chefshuset, syntes det vara nödvändigt, att densamma bortflyttades, innan något kustartilleri förlades å Nya varfvet. Härigenom skulle f. d. chefshuset blifva disponibelt, och då detta vore välbehöfligt för kustartilleriet, borde det med sin tomt äfven återställas till sjöförsvaret.

Den del af Nya varfvet, som sålunda skulle till sjöförsvaret återlemnas, att af kustartilleriet disponeras, vore å den vid yttrandet fogade kartan utmärkt medelst grön färgläggning. Det syntes dessutom falla af sig sjelf, att nu befintliga utfärtsvägar från detta område till landsvägen och till den för allmänheten upplåtna bryggan i Nya varfvets nordöstra hörn finge begagnas ej mindre af kustartilleriet än äfven af arrendatorn af Påfvelund och hans folk samt af dem, som bebodde de å området befintliga, enskilda personer tillhöriga byggnader.

Under fredstid skulle af kustartilleriet förläggas å Nya varfvet 1 kapten, 2 subalternofficerare, 2 styckjunkare eller likställda, 4 sergeanter eller likställda samt 50 man stam, hvarjemte under beväringstiden tillkomme 65 värnpligtige. För denna styrka borde ständig *inqvartering* sålunda beredas, hvarvid torde böra antagas, att kaptenen, 1 subalternofficer, samtliga underofficerare och ett par underofficerskorpraler vore gifta.

Emellertid skulle vid mobilisering kommandantsstaten jemte minörer och eldare inqvarteras å Nya varfvet, under det att större delen af artilleristerna då förflyttades till befästningarna. Vid mobilisering skulle inqvarteringsutrymme sålunda erfordras för 1 regementsofficer, 2 kapten, 4 subalternofficerare, 1 läkarestipendiat, 4 flaggjunkare eller likställda, 6 sergeanter eller likställda och 73 man stam samt 3 underbefäl och 55 man värnpligtige, hvartill äfven borde komma några ekonomister och handverkare, men motsvarades de ungefärligen af det antal minörer och eldare, som förlades å de olika minfartygen. Då för det vid mobilisering tillkommande befäl och underbefäl icke erfordrades någon särskild inqvartering för gifta, skulle sålunda bostadsbehovet behöfva ökas med enskilda rum för högst 7 officerare och vederlikar, 3 flaggjunkare och 4 sergeanter eller likställda samt med kasernutrymme för ytterligare omkring 13 man, hvilket inqvarteringsbehof redan under fredstid borde vara tillgodsedt.

Inom Nya varfvet skulle inqvartering sålunda beredas för
1 regementsofficer (2 rum),

1 kapten (6 rum och kök),
 1 » (2 rum),
 1 subalternofficer (5 rum och kök),
 4 subalternofficerare (4 rum),
 1 läkarestipendiat (1 rum),
 2 styckjunkare eller likställda (4 rum och 2 kök),
 3 » » » (3 rum),
 4 sergeanter » » (4 rum och 4 kök),
 4 » » » (2 rum) samt omkring
 128 man (i logement).

Manskapets inqvartering måste, enär inom det till återställande föreslagna området inga härför lämpliga hus finnes, anordnas i en nyuppförd kasernbyggnad, som äfven borde inrymma dag-, puts- och tvättrum, vaktrum och arrester, order-, expeditions- och dagsergeant-rum samt rustkammare äfvensom bostäder för 2 gifta underofficerare. För manskapet erfordrades äfven en matinrättning jemte mess, och syntes den förstnämnda kunna utan olägenhet och för besparings skull förläggas inom kasernen, der bostad för en gift köksföreståndare (underofficer) då äfven borde inredas. I källarvåningen kunde en mindre badinrättning lämpligen anordnas. Manskapsmess eller marketenteri kunde inredas i ett redan befintligt, kronan tillhörande hus, der en underofficersmess då äfven borde förläggas. I öfre våningen af sistnämnda hus kunde inredas skolsalar; men för exercis vintertid och gymnastik måste ett mindre exercishus uppföras.

Bostäder för 1 kapten, 1 subalternofficer, 3 underofficerare och 2 underofficerskorpraler, samtliga gifta, kunde inredas i befintliga, dels kronan, dels enskilda personer tillhöriga byggnader.

I f. d. chefshuset kunde inredas lokaler för officersmess och messbetjening samt för en sjukafdelning, hvarjemte der äfven finnes plats för det befäl och underbefäl, som tillkomme vid mobilisering (1 regementsofficer, 1 kapten, 4 subalternofficerare, 1 läkarestipendiat och 7 underofficerare).

Hvad till sist *kostnaderna* för inqvarteringen m. m. beträffade, så betingade kasernbyggnaden med matinrättning o. s. v. en kostnad af 155,000 kronor, hvartill dock i följd af den i Göteborgstrakten vanliga dåliga grunden (blålera till 11—13,85 meters djup under ett 2,75—3,90 meter mäktigt mosandlager) komme en tilläggskostnad af omkring 60,000 kronor för pålning och undergrund. Anordnades badinrättning i källarvåningen, tillkomme ytterligare 10,000 kronor, hvadan totalkostnaden för kasernbyggnaden i så fall skulle uppgå till 225,000 kronor.

Uthusbyggnaden beräknades kosta 8,000 kronor och exercishuset 30,000 kronor. För reparation och ändring af äldre byggnader beräknades en kostnad af sammanlagdt 24,800 kronor, och för inlösen af byggnader, tillhörande enskilda personer, ett belopp af tillhoppa 18,000 kronor.

Vidare erfordrades för planering, stängsel och väganläggning omkring 12,000 kronor, för rifning af plåtslagareverkstaden samt uppförande af ny gafvelvägg 2,000 kronor och för yttre ledningar förslagsvis 5,000 kronor.

Kostnaden i sin helhet för kustartilleridetaschementets inqvartering å Nya varfvet skulle sålunda blifva:

kasernbyggnad	kronor 225,000: —
uthusbyggnad	» 8,000: —
exercishus	» 30,000: —
reparation och ändring af befintliga byggnader	» 24,800: —
inlösnings af byggnader, tillhörande enskilda personer	» 18,000: —
planering, stängsel och väganläggning	» 12,000: —
rifning af plåtslagareverkstaden och uppförande af ny gafvelvägg	» 2,000: —
yttre ledningar, förslagsvis	» 5,000: —
ritningar, byggnadskontroll och oförutsedda utgifter	» 25,200: —
Summa kronor 350,000: —	

Med anledning af öfverstelöjtnanten Munthes rapport hafva underdåniga yttranden afgifvits af chefen för fortifikationen och af marinförvaltningen, hvilka båda myndigheter förklarat sig icke hafva något att erinra beträffande de af öfverstelöjtnanten Munthe föreslagna anordningarna å det område, som enligt hans förslag skulle till sjöförsvaret återställas, samt de för samma anordningar beräknade kostnaderna.

Sedan fångvårdsstyrelsen erhållit nådig befallning att afgifva utlåtande angående öfverstelöjtnanten Munthes förslag, huru gränsen mellan sjöförsvarets och fångvårdens andelar af Nya varfvets område lämpligen borde dragas, har styrelsen, efter att hafva hört sin biträdande arkitekt, den 5 sistlidne februari afgifvit det sålunda infordrade utlåtandet.

Deruti har styrelsen mot öfverstelöjtnanten Munthes delningsförslag erinrat:

att om, såsom föreslagits, fångvården skulle afstå hela kajområdet från hamnen fram till den nuvarande med palissadstängsel afskilda fångelsegården, det skulle blifva omöjligt för fångelseförvaltningen att

hindra kommunikation mellan fångarna och kustartilleriets manskap eller andra, som uppehölle sig å kajområdet utanför fängelset;

att det minsta af de s. k. galerskjulen, hvilket för fängelsets räkning användes till stall samt till förråds- och upplagsbyggnad, icke kunde utan betydande olägenhet och kostnad afstås;

att det ifrågasatta afståendet af hela kajområdet skulle göra transporten af alla sjöledes ankommande foror till fängelset alltför lång och obehväm;

att på nordvestra sidan om fängelset jord skulle afstås i så omedelbar närhet till detsamma och vidare kustartilleriets kasern och exercishus läggas så nära fängelset, att krafvet å kasern- och fängelseområdenas skiljande från hvarandra och å disposition för fängelset af tillräckligt område i dess närmaste grannskap för dess behöriga isolering från omgifningarna icke kunde anses tillgodosedt;

att, enligt hvad af styrelsens biträdande arkitekt uppgifvits, den ifrågasatta platsen för kasernen, såsom belägen i en backsluttning med ogynsamma lutningsförhållanden omedelbart under en brant bergvägg samt dyster och synnerligen utsatt för frost och bergsyra, vore föga lämplig för uppförande af en dylik byggnad, hvartill komme att tillgång på dricksvatten ej funnes i platsens närhet; samt

att jemväl å östra delen af Nya varfvet alltför stort område skulle enligt förslaget afhändas fångvården.

I öfverensstämmelse med de sålunda uttalade åsigter har fångvårdsstyrelsen uppgjort och vid sin nu förevarande skrifvelse fogat en karta öfver området, utvisande den delning af detsamma, som styrelsen anser kunna godkännas. Enligt detta delningsförslag skulle åt hamnsidan gränsen dragas så, att ofvanberörda mindre galerskjul komme att ligga å fängelseområdet och en smalare jordremsa behållas åt fångvården utanför den egentliga fängelsegården, hvarigenom den fördel vunnas, att efter uppförande af plank eller stenstängsel i de delar af gränslinien, som ej upptoges af der liggande skjul, främmande personer hindrades från tillträde till det inre fängelsestängslet; och skulle denna jordremsa framdragas till ofvanberörda, från östra fängelselängan framspringande mur, så att foror från ångbåtsbryggan kunde föras in på fängelseområdet genom en i denna mur upptagen port.

Mot öfverstelöjtnanten Munthes förslag att bereda vägförbindelse för kustartilleriet till hamnområdet genom nedrifning af yttersta delen af fängelsets vestra länga har fångvårdsstyrelsen icke funnit något att erinra, likasom styrelsen beträffande den å Nya varfvet nu befintliga tvångsarbetsanstalten för straffade unga lösdrivare af mankön ansett,

att, enär dessa kunde förflyttas till annan fångvårdsanstalt, hinder ej borde läggas för sjöförsvarets önskan att komma i besittning af sagda tvångsarbetsanstalts hus och område.

Genom undantagande för fångvårdens räkning af de mindre områden, som styrelsen dertill föreslagit utöfver hvad öfverstelöjtnanten Munthe ifrågasatt, skulle, enligt styrelsens tanke, vinnas den fördel, att fångvården bereddes tillfälle att utan alltför stor kostnad genomföra behöflig reglering af vissa bostadsförhållanden å Nya varfvet; hvarjemte nödig byggnadsplats skulle finnas att tillgå för uppförande i framtiden ej mindre af ny byggnad i stället för den nuvarande, alltför nära fängelset belägna och otidsenliga vaktkonstapelsbyggnaden än äfven af nya uthus i stället för de två, strax söder om den så kallade södra kasernen befintliga uthusen, hvilka skäras af den föreslagna gränslinien.

Slutligen har styrelsen framhållit önskvärdheten deraf, att vid delningen blefve föreskrifvet, dels att fångvården skulle ega att öfver kajområdet till sjön framdraga nödiga aflopps- och andra ledningar, dels att nyssnämnda två uthus invid den så kallade södra kasernen finge orubade qvarstå och af fångvården begagnas, så länge styrelsen kunde finna det fördelaktigt att underhålla dem, dels att sjöförsvaret och fångvården skulle till ömsesidigt fritt begagnande underhålla hvardera de å dess område nu befintliga vägar, som för trafiken deröfver vore behöfliga. Derjemte har fångvårdsstyrelsen, vid det förhållande att den för fängelsets räkning använda kyrkogården inlagts å det sjöförsvaret tillfallande området, uttalat den mening, att sjöförsvaret borde tillhandahålla fängelset lämplig begravningsplats.

Af hvad i detta ärende förekommit finner jag det vara ådagalagdt, att genom delning af Nya varfvets område mellan sjöförsvaret och fångvården samt genom uppförande af nybyggnader och ändring af äldre byggnader kustartilleriets behof af inqvartering å sagda område kan på ett tillfredsställande sätt fyllas med en kostnad för statsverket, som högst betydligt understiger de utgifter, hvilka skulle föranledas deraf, att fångvården nödgades nu afstå från hela området. Genom det föreslagna bortflyttandet af tvångsarbetsfångarna synes all olägenhet af grannskapet mellan kustartilleriets etablissement och fångvårdsanstalten vara förebyggd, då de fångar, som derefter skulle förvaras å Nya varfvet, icke kunna komma i någon beröring med kustartilleriets personal.

Emellertid bör vid delningens verkställande vederbörlig hänsyn

tagas till vigten deraf, att den å området befintliga fångvårdsanstalten fortfarande må kunna fylla sitt ändamål och att följaktligen de af fångvårdsstyrelsen framställda önsknings i detta afseende tillmötesgå, hvilket också torde, utan att kustartilleriets behof åsidosättas, låta sig göra.

Hvad då först angår frågan om kajområdet, anser jag, att delningen af detsamma utan olägenhet kan ordnas på det af fångvårdsstyrelsen föreslagna sätt, hvarigenom fångvården skulle komma att behålla det af styrelsen omförmälda galèrskjulet samt vinna dels en bekvämare förbindelse mellan fängelset och ångbåtsbryggan, dels ock tillfälle att vidtaga betryggande anordningar till förekommande af beröring mellan fångarna och andra personer.

Fångvårdsstyrelsen har vidare ansett, att gränsen i nordvest dragits alltför nära fängelseområdet, för att krafvet på fängelsets isolering från omgifningarna skulle kunna vederbörligen tillgodoses, hvilken uppfattning synes särskildt grunda sig derpå, att fängelsegårdarna kunna öfverskådas från det höga berget i vester, som enligt öfverstelöjtnanten Munthes förslag skulle komma inom sjöförsvarets område. För att förekomma denna olägenhet synes gränsen kunna dragas på andra sidan om bergets topp, på sätt styrelsen föreslagit. Deremot torde den af öfverstelöjtnanten Munthe föreslagna gränsens tillbakaskjutande i öfrigt ej vara erforderligt i den utsträckning, som af styrelsen blifvit ifrågasatt. Enligt styrelsens eget förslag till gränsens dragande vid kajområdet skulle minimiäfståndet från densamma till vestra fängelselängan ej blifva större än omkring 40 meter, och kortaste afståndet från östra längans hörn till Nya varfvets gräns, utanför hvilken fångvårdens bestämmanderätt ej sträcker sig, uppgår icke till 80 meter. Vid sådant förhållande synes mig gränsen i vester och sydvest från fängelset kunna lämpligen dragas så, att kortaste afståndet från vestra längan till kustartilleriets område blefve omkring 100 meter.

Beträffande de af fångvårdsstyrelsen framförda anmärkningarna mot den föreslagna platsen för kasernen torde böra erinras, att platsen är belägen på flera tiotal meters afstånd från det af fångvårdsstyrelsen omnämnda höga och branta berget samt att berget, som ligger norr om den föreslagna byggnadsplatsen, icke kan sägas göra densamma dyster. Enligt hvad öfverstelöjtnanten Munthe upplyst, har byggnadsplatsen just valts med tanke på att berget skulle skydda densamma mot de vid Göta elfs mynning förherskande nordliga och nordvestliga vindarna. Platsen, från hvilken man har en vacker och fri utsigt uppåt elfven, har framför sig betydligt lägre mark och torde därför ej kunna vara särskildt utsatt för frost. Bergsyran lär ej blifva besvärande

efter verkställd dränering, hvars kostnad också ingått i de uppgjorda kostnadsberäkningarna. Lutningsförhållandena synas äfven vara tillfredsställande, då sjelfva byggnadsplatsen är ganska jemn. Enligt hvad öfverstelöjtnanten Munthe meddelat, finnes en brunn med vattentillgång just på den föreslagna byggnadsplatsen.

Emellertid torde, med anledning af hvad fångvårdsstyrelsen anført rörande den ifrågavarande platsens närhet till fängelset, böra undersökas, huruvida icke annan lika lämplig plats för kasern och exercis-hus skulle kunna finnas inom det för återlemnande till sjöförsvaret afsedda området, exempelvis på hemmanet Påfvelunds egor; och lära, derest så befinnes vara förhållandet, fångvårdsstyrelsens önskingar i nu förevarande hänseende kunna fullständigt uppfyllas.

På grund af fångvårdsstyrelsens anmärkning derom, att jemväl å östra sidan alltför stort område skulle enligt öfverstelöjtnanten Munthes förslag afhändas fångvården, torde någon jemkning af förslaget i denna del böra vidtagas.

Dock anser jag mig icke kunna tillstyrka, att för fångvårdens räkning undantagas samtliga de områden, hvilkas bibehållande fångvårdsstyrelsen ansett vara önskvärdt med afseende å vissa framtida byggnadsföretag för tillgodoseende af fångvårdens inqvarteringsbehof. Detta torde icke vara nödvändigt, då enligt verkställd beräkning genom den af mig förordade delningsplanen endast 11 rum och 5 kök skulle frångå fångvården, under det att genom tvångsarbetsanstaltens indragning och i öfrigt 16 rum och 7 kök skulle kunna användas till fyllande af det genom delningen uppkomna ökade inqvarteringsbehofvet.

Med ledning af de åsikter, jag nu tillåtit mig uttala, har öfverstelöjtnanten Munthe å karta öfver Nya varfvets område inlagt ett förslag till delning af området, hvilket förslag jag anser böra godkännas; och är derå det för kustartilleriets förläggning afsedda området utmärkt med grön färg.

Fångvårdsstyrelsens framställningar om rätt för fångvården att framdraga nödiga aflopps- och andra ledningar öfver kajområdet till sjön, att de två uthusen invid södra kasernen måtte få qvarstå och af fångvården begagnas, samt att sjöförsvaret och fångvården skulle till ömsesidigt fritt begagnande underhålla hvar och en de å dess område nu befintliga vägar, som för trafiken äro behöfliga, anser jag kunna utan olägenhet för kustartilleriet bifallas. Åt fångvården torde äfven kunna medgifvas rätt att för större transporter få begagna sig af den stora stenbryggan vid östra kajområdet, försåvidt port anordnas i det blifvande stängslet öster om östra förrådsskjulet. Likaledes synes

fångvården kunna berättigas att för begrafningar använda den befintliga kyrkogården.

Då enligt nu angifna grunder frågan om delning af Nya varfvets område synes kunna lösas på ett sätt, som kan anses tillfredsställande för såväl kustartilleriet som fångvården — hvilken sistnämnda uppenbarligen lär, i fråga om den för dess räkning bibehållna delen af området, fortfarande vara underkastad de genom nådiga brevet den 14 december 1869 stadgade villkor — och då de af mig nu förordade ändringarna i den af öfverstelöjtnanten Munthe föreslagna delningsplanen icke lära medföra någon ändring i de af honom uppgjorda kostnadsberäkningarna, anser jag mig böra hemställa om äskande af ett anslag å 350,000 kronor för ändamålet, hvilket anslag emellertid lämpligen torde kunna fördelas på två år.

Följaktligen hemställer jag, det tacktes Eders Kongl. Maj:t föreslå Riksdagen

att till nybyggnader m. m. för kustartilleriets inqvartering å det s. k. Nya varfvet vid Göteborg bevilja ett anslag af 350,000 kronor och deraf på extra stat för år 1902 anvisa 175,000 kronor.»

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Annerstedt anförde:

»Enligt hvad af fångvårdsstyrelsen blifvit upplyst, finnes icke något hinder mot bortflyttande af tvångsarbetsanstalten å Nya varfvet och denna anstalts inrymmande annorstädes i befintliga fångvårdsbyggnader. Genom de af föredragande departementschefen föreslagna jemkningar i öfverstelöjtnanten Munthes ursprungliga förslag till delning af Nya varfvet mellan sjöförsvaret och centralfängelset äro ock de anmärkningar, som af fångvårdsstyrelsen blifvit framställda mot detta förslag, i hufvudsak afhjelpa. Hvad särskildt angår de bostadslägenheter för några af bevakningspersonalen vid centralfängelset — 11 rum och 5 kök —, hvilka skulle frångå fångvården, kan ersättning därför utan afsevärd kostnad fullständigt beredas genom istandsättande af vissa lägenheter i de byggnader, öfver hvilka dispositionsrätt bibehålles åt fångvården. Då derjemte af föredragande departementschefen förklarats, att undersökning skall verkställas, huruvida kasernbyggnaden må kunna förläggas till annan lämplig plats på längre afstånd från centralfängelset än den af öfverstelöjtnanten Munthe föreslagna och att, derest så befinnes möjligt, afståndet mellan dessa byggnader skall blifva ökad, synes från fångvårdens synpunkt icke möta något hinder för den nu ifrågasatta delningen af området vid Nya varfvet; och instämmer jag i den af föredraganden gjorda hemställan.»

I föredragande departementschefens hemställan instämde jemväl statsrådet öfriga ledamöter;

och behagade, med bifall till densamma, Hans Maj:t Konungen i nåder förordna, att till Riksdagen skulle aflåtas proposition i ämnet af den lydelse, bilagan A vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

F. Wrangel.
